

A.0 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

A.0.1 Κύρια Χαρακτηριστικά

- Θέση, πληθυσμός, οικονομία

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, που περιλαμβάνει τους Νομούς Κυκλάδων και Δωδεκανήσου, αντιπροσωπεύει το 4% της συνολικής έκτασης της χώρας ενώ συγκεντρώνει (βάσει των στατιστικών στοιχείων του 2001) το 2,75% του συνολικού πληθυσμού.

Κύριο γεωγραφικό χαρακτηριστικό της είναι η πολυνησία: 79 νησιά εκ των οποίων 48 κατοικημένα και πλήθος νησίδων και βραχονησίδων που καταλαμβάνουν έκταση 5.278 km².

Αυτή η πολυδιάσπαση του χώρου προσδίδει μια μοναδικότητα ως προς τις περιφέρειες της χώρας και της Ευρώπης, ενώ ταυτόχρονα δημιουργεί αυξημένες ανάγκες για ακτοπλοϊκή και αεροπορική σύνδεση των νησιών μεταξύ τους αλλά και με την υπόλοιπη χώρα, αφού η πρόσβαση στα νησιά, ακόμη και σε επίπεδο Νομού, είναι χρονοβόρα και δύσκολη.

Το κλίμα είναι ήπιο με λίγες βροχοπτώσεις οι οποίες συγκεντρώνονται στους χειμερινούς μήνες, γεγονός που προκαλεί ιδιαίτερα προβλήματα στην εξασφάλιση νερού.

Το έδαφος είναι ορεινό και ημιορεινό. Λίγες δασικές εκτάσεις υπάρχουν σε ορισμένα μόνο νησιά.

Το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον, το οποίο λόγω της μοναδικότητάς του αποτελεί κύριο παράγοντα έλξης της κυρίαρχης δραστηριότητας της Περιφέρειας -του τουρισμού- χαρακτηρίζεται από την εξαιρετική ευθραυστότητά του.

Μεταπολεμικά στα νησιά της Περιφέρειας σημειώθηκε κάμψη του πληθυσμού που ήταν περισσότερο έντονη στο Νομό Κυκλάδων και οφείλεται στο μεταναστευτικό ρεύμα τόσο προς το εξωτερικό όσο και προς τα αστικά κέντρα της χώρας.

Μετά τη δεκαετία του '70 παρουσιάζεται σταθεροποίηση και κατά τις επόμενες δεκαετίες σημαντική αύξηση του πληθυσμού στο σύνολο της Περιφέρειας (αν και παρατηρούνται σημαντικές μειώσεις σε ορισμένα, μικρά κυρίως, νησιά).

Ο σημερινός πληθυσμός της Περιφέρειας ανέρχεται σε 301.745 κατοίκους (ΕΣΥΕ 2001), έναντι 257.481, 233.529 και 207.354 κατοίκων που καταμετρήθηκαν στις απογραφές των ετών 1991, 1981 και 1971 αντίστοιχα. Κατά την τελευταία δεκαετία η Περιφέρεια εμφανίζει σημαντική πληθυσμιακή αύξηση (17,19%) σχεδόν τριπλάσια από τη μέση εθνική (6,7%), που οφείλεται κυρίως σε μετακίνηση πληθυσμιακού δυναμικού προς τα νησιά¹ και δευτερευόντως σε φυσική αύξηση. Στο Χάρτη Α.0-1 απεικονίζονται οι κατηγορίες των πληθυσμιακών μεγεθών των νησιών της Περιφέρειας (2001), που περιλαμβάνουν ένα ευρύτατο φάσμα (από μερικές δεκάδες κατοίκων έως τη Ρόδο που προσεγγίζει τις 120.000 κατ). Στον ίδιο Χάρτη απεικονίζονται οι πληθυσμιακές μεταβολές της τελευταίας δεκαετίας σε επίπεδο νησιού, συγκρινόμενες με την αντίστοιχη μέση εθνική. Αναλυτικά στοιχεία ανά Νομό δίνονται στους Πίνακες Α.0-1 & Α.0-2, με επίπεδο αναφοράς: νησί, ΟΤΑ '97 και Δημοτικά Διαμερίσματα.

Η συνεχής πληθυσμιακή αύξηση που παρατηρείται σε επίπεδο Περιφέρειας συνδέεται άμεσα με την αντικατάσταση των παραδοσιακών δραστηριοτήτων από τουριστικές, με αποτέλεσμα τα κατ' εξοχήν τουριστικά νησιά να είναι αυτά στα οποία παρατηρείται η πληθυσμιακή αύξηση. Οι παραγωγικές δραστηριότητες συγκεντρώνονται κυρίως στον τριτογενή τομέα, ενώ αντίθετα ο δευτερογενής και ο πρωτογενής τομέας δεν δείχνουν τάσεις ανάπτυξης. Ως προς την τομεακή διάρθρωση της απασχόλησης σημειώνεται συνεχής αύξηση της συμβολής του τριτογενή τομέα λόγω τουρισμού, και συρρίκνωση των δύο άλλων τομέων (βλ. Χάρτη Α.0-2).

Με κατά κεφαλή ΑΕΠ 4,1 εκατ. δρχ. το 1998, ή 22% υψηλότερο του μέσου όρου της χώρας καταλαμβάνει την 1^η θέση στην κατάταξη των Περιφερειών της χώρας υπερσκελίζοντας πλέον και την Αττική. Κατά την

¹ Αναλυτική προσέγγιση της διαχρονικής εξέλιξης και δημογραφικής σύνθεσης του πληθυσμού της Περιφέρειας δίνεται στο ΥΠΕΧΩΔΕ – ENVIPLAN Γ. Θ. Τσεκούρας & Συν/τες, 1999«Χωροταξικό Σχέδιο Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου», Φάση Α', Τεύχος 1.

περίοδο 1989 – 1998 σημειώνει βελτίωση της σχετικής θέσης της ως προς το μέσο εθνικό όρο (122% έναντι 116%)². Πρέπει να σημειωθεί ότι στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου παρατηρείται έντονη εσωτερική ανισορροπία στο ρυθμό ανάπτυξης η οποία οφείλεται στην υπέρμετρη συγκέντρωση πληθυσμού και δραστηριοτήτων σε πολύ μικρό αριθμό νησιών. Τα προαναφερθέντα αριθμητικά στοιχεία στην ουσία διαμορφώνονται από τις μεμονωμένες επιδόσεις ανάπτυξης της Ρόδου, της Μυκόνου, της Σαντορίνης και της Κω, ενώ οι δείκτες ευημερίας έχουν εξαιρετικά χαμηλές τιμές στα νησιά με χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης.

Η συμμετοχή του τριτογενή τομέα στην απασχόληση και στη σύνθεση του ΑΠΠ παρουσιάζει συνεχή αύξηση κατά την τελευταία δεκαετία. Η συμμετοχή αυτή εκτιμάται (1996) στο 78,0% και είναι συγκριτικά πολύ υψηλότερη από την αντίστοιχη συμβολή του τομέα αυτού στο συνολικό ΑΕΠ της χώρας (67,9%). Αντίθετη είναι η κατάσταση στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα, οι οποίοι παρουσιάζουν τάσεις συρρίκνωσης διαχρονικά.

Ιδιαίτερα εντυπωσιακή είναι η χαμηλή ανεργία που καταγράφεται στην Περιφέρεια και η οποία αποδίδεται στην ανάπτυξη του τουρισμού, με συνεχώς μειούμενα ποσοστά με την πάροδο των ετών, παρουσιάζοντας το 1997 ποσοστό 4,88%³. Ωστόσο τα στοιχεία αυτά είναι ως ένα σημείο μη ενδεικτικά της υφιστάμενης κατάστασης λόγω της εσωτερικής αναπτυξιακής ανισορροπίας, αλλά και λόγω της έντονης εποχικότητας στην απασχόληση.

Οι σημαντικές ενδοπεριφερειακές διαφορές μέχρι και τη δεκαετία του '80 δεν ελήφθησαν σοβαρά υπόψη στον προγραμματισμό και κατά συνέπεια στην κατανομή των διαθέσιμων πόρων για την ανάπτυξη της Περιφέρειας. Στη δεκαετία του '90 υπάρχουν κάποια δείγματα άμβλυνσης αυτού του φαινομένου, γεγονός που αντανακλάται στη δημογραφική και οικονομική εξέλιξη σε επίπεδο νησιού. Πάντως, ακόμη και η εφαρμογή μιας δυναμικής πολιτικής προς αυτήν την κατεύθυνση θα αντιμετωπίσει σημαντικά προβλήματα λόγω της γεωγραφικής υφής της Περιφέρειας και της κατανομής του πληθυσμού.

² «Οι Νομοί της Ελλάδος – Η οικονομική και κοινωνική φυσιογνωμία των 52 Νομών και 13 Περιφερειών», 1999.

³ ΕΣΥΕ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, 1997.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.0-1

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.0-1 συνέχεια

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.0.2

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.0.2 συνέχεια

- Χωροταξική Διάρθρωση

Όπως και για τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης Περιφέρειας, τόσο οι παράγοντες που σχετίζονται με την ανάπτυξη όσο και οι απεικονίσεις αυτής στον τρισδιάστατο χώρο δεν μπορούν να βασισθούν σε συμβατικές μεθόδους όπως στην περίπτωση Περιφερειών με γεωγραφική συνέχεια (κατά την οποία θα ήταν απολύτως επαρκείς).

Μια “Συμπεριφορική Προσέγγιση” στην ανάλυση και επεξήγηση τόσο των κέντρων ανάπτυξης στην Περιφέρεια και των προβληματικών περιοχών όσο και της χωρικής οργάνωσης των παραγωγικών τομέων, είναι η μέθοδος που απαιτείται για την απόδοση της σημερινής κατάστασης και των τάσεων που επικρατούν.

Η προσέγγιση αυτή, που χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1992 από την Ομάδα Αξιολόγησης του ΠΕΠ Ν. Αιγαίου 1989-’93⁴ και υιοθετήθηκε με κατάλληλες προσαρμογές – επικαιροποιήσεις από την Ομάδα Χωροταξικού Σχεδίου Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου⁵ (η οποία ταυτίζεται σε μεγάλο βαθμό με την παρούσα ομάδα μελέτης), στηρίζεται στη χρήση πολλαπλών κριτηρίων για την κατάταξη των νησιών σε τρεις τουλάχιστον κατηγορίες.

Δεδομένης της γεωγραφικής ασυνέχειας του χώρου και της απουσίας “αξόνων ανάπτυξης”, τα κριτήρια ανάλυσης βασίζονται σε έναν αριθμό παραμέτρων όπως:

- Μέγεθος νησιών (έκταση).
- Μέγεθος πληθυσμού.
- Ακτίνα επιρροής νησιού.
- Περιοχές εξάρτησης νησιού.
- Επικρατούσες οικονομικές δραστηριότητες.
- Βαθμός εξάρτησης για φυσικούς πόρους, ενέργεια κλπ.
- Βαθμός προσπελασιμότητας και χρονοαπόσταση από κέντρο ή περιοχές εξάρτησης και συχνότητα εξυπηρέτησης από μεταφορικά μέσα.

⁴ ENVIPLAN – Γ. Θ. Τσεκούρας & Συν/τες – HELMICO, (Μάιος 1993) “Αξιολόγηση ΠΕΠ Ν. Αιγαίου 1989-1993», Ετήσια Έκθεση Συμβούλου Αξιολόγησης.

⁵ ΥΠΕΧΩΔΕ – ENVIPLAN Γ. Θ. Τσεκούρας & Συν/τες, (1999) «Χωροταξικό Σχέδιο Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου».

- Πληθώρα άλλων λιγότερο σημαντικών παραγόντων.

Η χρήση αυτών των δεικτών υποβοήθησε τη διαδικασία της κατάταξης των νησιών στις ακόλουθες Ομάδες.

α. Ομάδα I

Νησιά, με σχετικά μικρή γεωγραφική έκταση, τα οποία αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα ανάπτυξης, πολλά εκ των οποίων χαρακτηρίζονται από συνεχή μείωση πληθυσμού, σοβαρές ελλείψεις σε υποδομές, ελάχιστο βαθμό αξιοποίησης των πόρων τους ή περιορισμένους (ποσοτικά και ποιοτικά) πόρους και αισθητή γεωγραφική απομόνωση.

β. Ομάδα II

Νησιά που αναπτύσσονται τουριστικά ενώ παράλληλα διαθέτουν και άλλες παραγωγικές δραστηριότητες και εκμεταλλεύσιμους πόρους. Σε αυτά η έμφαση πρέπει να δοθεί σε δράσεις που σκοπό έχουν την αντιμετώπιση των συγκρούσεων μεταξύ των δραστηριοτήτων και την αποτροπή της εξάρτησής τους από τη μονόπλευρη τουριστική ανάπτυξη.

γ. Ομάδα III

Νησιά με σημαντική τουριστική δραστηριότητα όχι μόνο σε Περιφερειακό αλλά και σε Εθνικό και Κοινοτικό επίπεδο, με αυξανόμενες περιβαλλοντικές πιέσεις, πληθυσμιακή αύξηση και συγκέντρωση, με άμεση ανάγκη ελέγχου του είδους της ανάπτυξής τους.

Πέραν των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων, τεκμηριώνεται πλέον η ελλειμματικότητα της Περιφέρειας στο σύνολό της σε συγκεκριμένους τομείς, που αποτελούν όχι μόνο ανασταλτικούς παράγοντες της ανάπτυξης αλλά και της επιβίωσης ορισμένων περιοχών.

Τέτοια βασικά θέματα είναι:

- Η συνεχώς αυξανόμενη ελλειμματικότητα σε νερό.
- Ο χρόνος και το κόστος των μεταφορών ανθρώπων και αγαθών προς και από την Περιφέρεια αλλά και ενδοπεριφερειακά.
- Ο χρόνος και το κόστος διεκπεραίωσης εξυπηρετήσεων και υπηρεσιών.
- Η μη αξιοποίηση υφιστάμενων σημαντικών πόρων (π.χ. ενέργεια, αλιεία).

- Η ελλειμματικότητα σε ενέργεια.
- Η υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος (χερσαίου και υδάτινου).
- Η ελλειμματικότητα σε στελέχωση της διοίκησης και των υπηρεσιών της Περιφέρειας.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α.0-3: Κατάταξη νησιών σε Ομάδες βάσει αναπτυξιακών κριτηρίων αξιολόγησης

ΟΜΑΔΑ Ι		
ΑΓΑΘΟΝΗΣΙ	ΚΕΡΟΣ	ΝΙΣΥΡΟΣ
ΑΝΑΦΗ	ΚΙΜΩΛΟΣ	ΣΙΚΙΝΟΣ
ΑΝΤΙΠΑΡΟΣ	ΚΙΝΑΡΟΣ	ΣΧΟΙΝΟΥΣΑ
ΑΡΚΟΙ	ΚΟΥΦΟΝΗΣΙΑ	ΤΕΛΕΝΔΟΣ
ΔΟΝΟΥΣΑ	ΛΕΙΨΟΙ	ΤΗΛΟΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΑ	ΜΑΡΑΘΟΣ	ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΣ
ΘΗΡΑΣΙΑ	ΜΕΓΙΣΤΗ	ΧΑΛΚΗ
ΟΜΑΔΑ ΙΙ		
ΑΜΟΡΓΟΣ	ΚΑΣΟΣ	ΠΑΤΜΟΣ
ΑΝΔΡΟΣ	ΚΕΑ	ΣΕΡΙΦΟΣ
ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑ	ΚΥΘΝΟΣ	ΣΙΦΝΟΣ
ΙΟΣ	ΛΕΡΟΣ	ΣΥΜΗ
ΚΑΛΥΜΝΟΣ	ΜΗΛΟΣ	ΤΗΝΟΣ
ΚΑΡΠΑΘΟΣ	ΠΑΡΟΣ	
ΟΜΑΔΑ ΙΙΙ		
ΘΗΡΑ	ΜΥΚΟΝΟΣ	ΝΑΞΟΣ
ΣΥΡΟΣ	ΚΩΣ	ΡΟΔΟΣ

Πηγή: Αξιολόγηση ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου 1989-1993, Ετήσια Εκθεση Συμβούλου Αξιολόγησης (ENVIPLAN - HELMICO), Μάιος 1993

Α.0.2 Θέση της Περιφέρειας στον Ευρωπαϊκό Χώρο⁶

Η θεώρηση της θέσης της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου ως προς τον Ευρωπαϊκό χώρο επιχειρείται μέσα από την ανάλυση των ακόλουθων παραμέτρων:

- Γεωγραφική θέση.

⁶ Βλ. ΥΠΕΧΩΔΕ – ENVIPLAN – Γ. Θ. Τσεκούρας & Συν/τες (1996), Μελέτη Χωρικών Επιπτώσεων των Κοινοτικών Προγραμμάτων και Πολιτικών στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, σελ. 1.3 επ.

- Οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις.
- Γεωπολιτικές εξελίξεις.

Όλες αυτές οι παράμετροι επηρεάζουν τόσο το βαθμό ενδοπεριφερειακής εξάρτησης των νήσων που απαρτίζουν την Περιφέρεια όσο και της εξάρτησης από το υπόλοιπο του εθνικού και ευρωπαϊκού χώρου, αλλά και από σημαντικά τμήματα του ασιατικού και βορειοαφρικανικού χώρου.

Ως προς την πρώτη παράμετρο που αναφέρεται στη γεωγραφική θέση, το Νότιο Αιγαίο αποτελεί μια από τις ελληνικές περιφέρειες με διττό ρόλο, ως εξωτερικό σύνορο της χώρας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην Περιφέρεια περιλαμβάνεται το ανατολικότερο σημείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Νησίδα Στρογγύλη (γ. πλάτος 36°06'17''μ και μήκος 29°38'39'').

Αποτελεί κομβικό σημείο στις θαλάσσιες μεταφορές με τους άξονες προς τη Μαύρη Θάλασσα, τον Ινδικό και τον Ατλαντικό Ωκεανό. Παρά το γεγονός ότι η ελληνική ακτοπλοΐα είναι εξαιρετικά ανεπτυγμένη, τόσο οι διαπεριφερειακές όσο και οι ενδοπεριφερειακές διασυνδέσεις εστιάζονται σε ολιγάριθμα νησιά της Περιφέρειας, ενώ η πλειονότητα των νήσων υποφέρει σημαντικά από την απομόνωση. Οι μεγάλες χρονοαποστάσεις, η μικρή συχνότητα εξυπηρέτησης και η έλλειψη σύγχρονων ανέσεων και ασφάλειας χαρακτηρίζουν τις θαλάσσιες μεταφορές στην Περιφέρεια. Παρότι στο Νότιο Αιγαίο περιλαμβάνονται τρεις από τους είκοσι έξι σημαντικότερους λιμένες της χώρας –της Σύρου (Ερμούπολης), Ρόδου και Καλύμνου- και στη σειρά κατάταξης ανάλογα με την έκταση που καταλαμβάνουν κατέχουν την 7^η, 8^η και 13^η θέση αντίστοιχα, η εμπορική σημασία του συνόλου των λιμένων της Περιφέρειας είναι ελάχιστη σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και Χώρας. Αντίθετα, λόγω της συνεχώς αυξανόμενης εξάρτησης των νήσων από άλλες περιφέρειες της χώρας για την προμήθεια αγαθών, ο ενδοπεριφερειακός ρόλος τους αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα. Πρέπει, όμως, να σημειωθεί ότι η προσπελασιμότητα σε σχέση με τη γεωγραφική θέση γίνεται εξαιρετικά δυσμενής κατά τους χειμερινούς μήνες.

Ο εναέριος χώρος αποτελεί, επίσης, κομβικό σημείο για την Εγγύς, Μέση και Άπω Ανατολή, την Αφρική και Ωκεανία. Στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο μέσος όρος χρονοαποστάσεων από 194

οικονομικά κέντρα είναι περίπου 8 ώρες, επισημαίνεται ότι με εξαίρεση τη Ρόδο, Κω, Μύκονο και Θήρα, για τη θερινή περίοδο, η διασύνδεση των υπόλοιπων νησιών της Περιφέρειας γίνεται μέσω Αθήνας με υψηλό κόστος και ικανοποιητική συχνότητα μόνο κατά τους θερινούς μήνες. Παρόλα αυτά, η Περιφέρεια σήμερα διαθέτει 13 αεροδρόμια, δηλαδή περίπου τριπλάσιο αριθμό από οποιαδήποτε άλλη περιφέρεια της χώρας.

Η συνεχώς αυξανόμενη σημασία των τουριστικών δραστηριοτήτων στην Περιφέρεια έχει αναμφισβήτητα συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, δεδομένου ότι περίπου το 25% των τουριστών κατευθύνεται στο χώρο αυτό. Την ίδια στιγμή –και σε ό,τι αφορά τους φυσικούς και πολιτισμικούς πόρους- η επιρροή της δραστηριότητας αυτής είχε δραματικά αποτελέσματα στην καταπόνηση των φυσικών συστημάτων και την αλλοίωσή τους, κυρίως λόγω της έλλειψης τεχνικών υποδομών και της περιορισμένης χρονικής περιόδου σε συνάρτηση με το μεγάλο αριθμό επισκεπτών. Η εξωτερικοποίηση του κόστους στον προγραμματισμό θα συνέβαλε στην αποφυγή τέτοιων φαινομένων.

Η αργόρυθμη κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη στην περιοχή, λόγω της σχετικής απομόνωσής της από τον υπόλοιπο ευρωπαϊκό χώρο, θα μπορούσε να μεταβληθεί τάχιστα με την εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων τηλεματικής τόσο στις οικονομικές δραστηριότητες όσο και στους τομείς της παιδείας και πρόνοιας. Εν τούτοις, η προοπτική γι' αυτού του είδους την εξέλιξη είναι δυσοίωνη. Ακόμη και η προφανής για άλλες περιοχές δυνατότητα σύνδεσης μέσω INTERNET με κέντρα πληροφόρησης, χρήση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου κ.λπ, για το Νότιο Αιγαίο ισχύει σήμερα μόνο για τη Ρόδο. Παράλληλα, οι δυνατότητες που παρέχει ο χώρος για έρευνα και τεχνολογία σε εξειδικευμένα πεδία, όπως αυτά της ενέργειας, ωκεανογραφίας, σπάνιων οικοσυστημάτων κ.λπ, δεν είναι δυνατό να αξιοποιηθούν λόγω της απόστασης από τα κύρια ευρωπαϊκά κέντρα καινοτομιών.

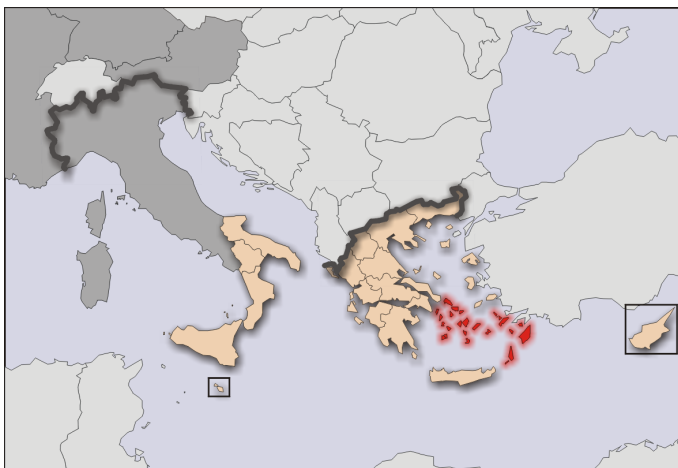
Είναι απαραίτητο να θιγεί το θέμα της γεωπολιτικής θέσης, λόγω των άμεσων επιρροών που συνεπάγεται η μεθοριακή θέση (Εθνική και Κοινοτική) της Περιφέρειας. Κύρια μειονεκτήματα είναι, αφενός, το αυξημένο κόστος που υπαγορεύεται από την αδυναμία επίτευξης οικονομιών κλίμακας σε Κοινοτικό επίπεδο (π.χ ανάπτυξη χερσαίων δικτύων μεταφοράς ενέργειας), το αυξημένο κόστος για τη θωράκιση τόσο

της χώρας όσο και της συγκεκριμένης περιφέρειας λόγω της έλλειψης κοινών συνόρων με χώρες της Ε.Ε –ειδικοί τελωνειακοί εξοπλισμοί, αυξημένος αριθμός συμβάντων λαθρομετανάστευσης, διακίνησης ναρκωτικών- και αφετέρου, η δυσχέρεια ανάπτυξης οικονομικών ή άλλων συνεργασιών με τις περιβάλλουσες χώρες λόγω της αστάθειας των σχέσεων. Μια τέτοια προοπτική θα μπορούσε να συμβάλει στην άρση της απομόνωσης και το χαμηλότερο λειτουργικό κόστος, ενώ ταυτόχρονα επενδύσεις από τον ευρύτερο Κοινοτικό χώρο θα μπορούσαν να ωφεληθούν εκτός από το χώρο υποδοχής αυτών τόσο τις χώρες μέλη όσο και τη συγκεκριμένη Περιφέρεια.

ΧΑΡΤΗΣ Α.0

Α.0.3 Θέση της Περιφέρειας στο Μεσογειακό Χώρο⁷

Η ανάδειξη της χωρικής διαφοροποίησης της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου εντός του χώρου ARCHI-MED⁸ που ακολουθεί γίνεται στη βάση των επτά κριτηρίων της χωρικής διαφοροποίησης που υιοθετήθηκαν από το Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (ΣΑΚΧ) .

Γεωγραφική Θέση

Η Περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου είναι μια από τις νησιωτικές Περιφέρειες της ζώνης ARCHI-MED, ιδιόμορφη ως προς τον πολυνησιακό χαρακτήρα της. Το χαρακτηριστικό της πολυδιάσπασης και

ασυνέχειας του χώρου της Περιφέρειας αυτής δεν καταγράφεται στο πλαίσιο των δεικτών χωρικής διαφοροποίησης του ευρωπαϊκού χώρου.

Η παραμεθόρια θέση της Περιφέρειας στον ευρωπαϊκό χώρο συνεπάγεται την καταγραφή της ως «περιφερειακής» στην περιοχή ARCHI-MED (με τα σημερινά της όρια). Η μελλοντική διεύρυνση της ευρωζώνης αυτής θα μπορούσε να δώσει στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου μια αξιοσημείωτη κεντρικότητα (κεντροβαρική θέση), που ήδη κατέχει στο Μεσογειακό χώρο.

Χωρική Ένταξη

Ο χώρος ARCHI-MED παρουσιάζει καταρχήν μια ομοιογενή εικόνα χωρίς σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των περιφερειών που τον συγκροτούν ως προς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, με στοιχεία που τον

⁷ Βλ. «Παράδειγμα Επίδειξης στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου» που εκπονήθηκε από την ENVIPLAN – Γ. Θ. Τσεκούρας & Συν/τες στο πλαίσιο της Πιλοτικής Δράσης ARCHI-MED 2.2 και περιλαμβάνεται στο: ΥΠΕΧΩΔΕ – Υπουργείο Δημοσίων Έργων Ιταλίας Περιφέρεια Basilicata – Κύπρος – Μάλτα (2001), ARCHI-MED, Η ανάδειξη του περιβάλλοντος ως παράγοντα ανάπτυξης στο μεσογειακό χώρο, Αθήνα.

κατατάσσουν στις χαμηλότερες ζώνες του ευρωπαϊκού χώρου. Η ένταξη της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου στον ευρύτερο νησιωτικό χώρο του Αιγαίου επιτρέπει την προώθηση κοινών επιλογών χωροταξικής πολιτικής με τις όμορες ελληνικές περιφέρειες του Βόρειου Αιγαίου και της Κρήτης και διατηρεί ανοικτές προοπτικές σχετικών συνεργασιών και δικτυώσεων.

Οικονομική Ισχύς

Στο χώρο ARCHI-MED η Περιφέρεια Ν. Αιγαίου κινείται στη μέση του οικονομικού επιπέδου καθώς το παραγόμενο ΑΕΠ ανά απασχολούμενο της περιόδου 1993-'95 της Περιφέρειας αντιστοιχεί στο 80% του μέσου ευρωπαϊκού.

Το εξαιρετικά χαμηλό ποσοστό ανεργίας (1997) της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου (με δείκτη 40 ως προς Ε. Ε =100) την αναδεικνύει σε όλη την περιοχή ARCHI-MED ως έχουσα «συγκριτικό πλεονέκτημα απασχόλησης», ενώ αντίθετα και οι τέσσερις ιταλικές Περιφέρειες εμφανίζουν «συγκριτικό μειονέκτημα απασχόλησης».

Κοινωνική Ένταξη

Η Περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου βρίσκεται σε ιδιαίτερα ευνοϊκή θέση στο χώρο ARCHI-MED (μαζί με την Κρήτη) ως προς το ποσοστό ανεργίας (βελτιώνοντας τη σχετική της θέση κατά την περίοδο 1996-'97), ενώ και ως προς τη μακροχρόνια ανεργία, η εικόνα είναι ανάλογη. Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου καταγράφεται στο χώρο ARCHI-MED ως αυτή με την «καλύτερη επίδοση» ακολουθούμενη από την Περιφέρεια Κρήτης.

Πίεση στις χρήσεις γης

Στα νησιά του Νοτίου Αιγαίου η «εκτόπιση χρήσεων» κυρίως προς όφελος της τουριστικής δραστηριότητας καθώς και η εγκατάλειψη της γεωργικής γης καταγράφονται ως σημαντικές πιέσεις που δέχεται ο νησιωτικός αυτός χώρος. Επισημαίνεται ότι η εικόνα αυτή δεν προκύπτει από τη χαρτογράφηση του συγκεκριμένου δείκτη που υιοθετείται στο ΣΑΚΧ καθώς οι παραδοχές κατάρτισής του, όπως περιγράφονται, δεν

⁸ Περιλαμβάνει τις τέσσερις νότιες Περιφέρειες της Ιταλίας (Απουλία, Καλαβρία, Βασιλικάτα και Σικελία) και το σύνολο των ελληνικών περιφερειών.

περιλαμβάνουν τις ιδιαιτερότητες των μεγεθών του νησιωτικού χώρου και επομένως δεν αναδεικνύουν τις αντίστοιχες πιέσεις.

Δυναμικό φυσικού περιβάλλοντος

Τα στοιχεία της ανάλυσης του ΣΑΚΧ ως προς το δυναμικό του φυσικού περιβάλλοντος δεν αναδεικνύουν την πραγματική εικόνα της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, που χαρακτηρίζεται μεταξύ άλλων από υψηλή βιοποικιλότητα, υψηλή αξία παράκτιων περιοχών και ακτών, εξαιρετική καθαρότητα ακτών και νερού για κολύμβηση, σημαντικό ποσοστό έκτασης που προτείνεται για ένταξη στο δίκτυο NATURA (χερσαίος και θαλάσσιος χώρος), καθώς και την ύπαρξη τοπίων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.

Ο χαμηλός βαθμός πίεσης στο περιβάλλον της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου (όπως εμφανίζεται στην αναλυτική εξέταση των δεικτών του ΣΑΚΧ) οφείλεται προφανώς στην ανυπαρξία μεγάλων αστικών συγκεντρώσεων και αντίστοιχων υποδομών οδικών μεταφορών μεγάλης κλίμακας, ώστε να κατατάσσεται σε πολύ ευνοϊκή θέση στο χώρο του ARCHI-MED.

Το Νότιο Αιγαίο ανήκει στην ομάδα των περιφερειών με τον υψηλότερο δείκτη απειλής από φυσικές καταστροφές (σεισμοί, κατολισθήσεις) όπως άλλωστε ολόκληρη η ζώνη ARCHI-MED. Παράλληλα παρουσιάζει αυξημένο κίνδυνο λειψυδρίας και ξηρασίας λόγω ιδιαίτερων κλιματολογικών και υδρογεωλογικών χαρακτηριστικών. Οι πιέσεις που ασκούνται στο περιβάλλον από παραγωγικές χρήσεις επικεντρώνονται κυρίως στην τάση επέκτασης οικισμών με προεξάρχουσα τη χρήση της παραθεριστικής κατοικίας και σε μικρότερο βαθμό στην υπερβόσκηση και την κακή διαχείριση των βοσκοτόπων σε βάρος της χλωρίδας σε πολλά νησιά.

Δυναμικό πολιτιστικού περιβάλλοντος

Η πολυνησία και πολυδιάσπαση του χώρου της Περιφέρειας έχει σαν αποτέλεσμα την ύπαρξη εξαιρετικά μεγάλου αριθμού πολύ μικρών οικισμών (374 οικισμοί έχουν πληθυσμιακό μέγεθος μικρότερο των 100 κατοίκων, ΕΣΥΕ, 1991). Αποτέλεσμα, είναι η διατήρηση έως σήμερα ενός ιδιόμορφου αιγαιοπελαγίτικου πολιτιστικού / δομημένου περιβάλλοντος / τοπίου πολλών μικρών διάσπαρτων οικισμών.

Από μια θεώρηση σύνθεσης δεικτών στο ΣΑΚΧ, η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου κατατάσσεται στις «Τουριστικές Περιφέρειες» ως μοναδική, στη ζώνη του ARCHI-MED. Παράλληλα, αναδεικνύεται πρώτη στο χώρο του ARCHI-MED σχετικά με τη συγκέντρωση / πυκνότητα των καταγεγραμμένων πολιτιστικών περιοχών / μνημείων κ.λπ, ως προς την έκτασή της (ακολουθούμενη από την Αττική, τα Ιόνια νησιά, την Κρήτη και το Βόρειο Αιγαίο). Με βάση τον απόλυτο αριθμό των καταγεγραμμένων πολιτιστικών πόρων η Περιφέρεια της Σικελίας, ακολουθούμενη από την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου και Πελοποννήσου αναδεικνύονται ως «οι πλουσιότερες» στο χώρο ARCHI-MED.

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης προσαρμόσθηκαν (ώστε να αναδεικνύεται μόνο η σχετική θέση της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου) και απεικονίζονται διαγραμματικά στη συνέχεια, δείκτες άμεσα συσχετιζόμενοι με την τουριστική ανάπτυξη, όπως προτάθηκαν και μετρήθηκαν από το BBR κατά την κατάρτιση του Ευρωχωροταξικού Σχεδίου.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.0-1 – Α.0-3

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Α.0-4 – Α.0-6